

Niet-plaats Plaatsloosheid is een zeer belangrijke rol gaan spelen in architecturale discoursen. De antropoloog Marc Augé schreef in 1992 het boekje *Non-Lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité* waarin hij stelt dat het verschijnsel 'niet-plaats' steeds dominant wordt in onze leefomgeving. Een 'niet-plaats' is een ruimte die geen betekenis heeft in de zin van: geen identiteit die geworteld is in de geschiedenis of de sociale relaties van de bewoners. Het zijn volgens Augé plekken waar stromen voortbijtrekken, maar die zelf geen karakteristieke betekenis verwerven. De niet-plaats is de een uiting van hypermoderniteit: een moderniteit die gekenmerkt wordt door een excess aan tijd, ruimte en individualiteit. Of nog anders: een versnelling van de geschiedenis, een enorme toename in de actieradius van de mens waarin hij zich steeds minder gaat identificeren met bepaalde groepen. Niet-plaatsen zijn dooreisruimten, waar het voorlopige, het vergankelijke zich ophoudt. Ook Paul Virilio spreekt over plaatsloosheid in *La ville surexposée*. Zijn idee is dat de opvoering van snelheid en de algemene penetratie van elektronische media verantwoordelijk zijn voor een verschuiving van de betekenis van de stad. Haar plaatskarakter gaat achteruit, ze voedt niet langer een gemeenschapsleven en dreigt een stad zonder stedelijkheid te worden: plaatsloos.

Cyberbia 'Welkom in Cyberbia', schrijft architect, auteur en docent Michael Sorkin (1948) in zijn *Variations on a Theme Park*. Hij tracht via zowel theoretische als praktijkgerichte concepten een notie van de stad in transformatie uit te werken. De stad transformeerde onder invloed van de globalisering en van talloze netwerken werd, volgens Sorkin, a-geografisch. De nieuwe stad is centrumloos en plaatsloos en wordt overheerst door een obsessie voor controle en veiligheid. Het is een stad van simulaties en van een gefingeerd verleden. Allemaal ingrediënten voor een themapark, een Disneyland, vol 'happy-face' gezelligheid, aldus Sorkin. Ze is gebouwd volgens de mechanismen van de reclame, zonder aandacht voor tradities, historiciteit en de behoeften van de bewoners. Vrije meningsuiting is aan stevige restricties onderhevig in een pretpark. Je kan je moeilijk een demonstratie voorstellen in Disneyland. 'De strijd om de stad weer op te eisen, is de strijd van de democratie zelf.'

Archizoom Archizoom is een architectengroep die ontstond in 1966. *No-Stop City* (1968-1972) is hun bekendste project. Vergelijkbare groepen waren onder andere *Superstudio* en *Ant Farm*. Deze groepen verdedigden een eerder utopische visie en proclameren een kritische verhouding tot de heersende consumptiemaatschappij. Volgens Archizoom houdt de stad op een plaats te zijn en wordt het een conditie. Architectuur verdwijnt in de ongedifferentieerde werkelijkheid van de

stad. 'De stad "vertegenwoordigt" het systeem niet langer maar wordt het systeem zelf, geprogrammeerd en isotroop, dat de verschillende functies op homogene wijze en zonder tegenstellingen in zich sluit.' (Uit: Dat is architectuur. Sleutelteksten uit de twintigste eeuw, p. 448). Een anticipatie op Koolhaas' *Generic City* (zie verder).

Capsule De Japanse architect Kisho Kurokawa (1934) schreef zijn Capsulemanifest in 1969: 'De capsule is de verblijfplaats van de homo movens.' Kurokawa wordt gerekend tot de metabolisten in de architectuur. In 1960 vormden ze in Japan een groep van architecten die zich richtten op een maatschappij die onderhevig is aan enorme economische groei en technologische ontwikkelingen. Elektronische apparaten, de toenmalige transistorradio's en nu de mobiele telefoons, draadloos internet, enzovoort, zou het onderscheid tussen publieke en private ruimte radicaal ombuigen. Dit had volgens hen gevolgen voor de bouw van huizen, die zij zagen als capsules vol technologie. De Nagakin Capsule Toren in Tokio werd in 1972 ontworpen door Kisho Kurokawa en ziet er letterlijk uit als een opeenstapeling van capsules. De privé-ruimten zijn goedbediende 'cocons' die via communicatie- en transportmiddelen met elkaar verbonden worden, wat tevens de publieke ruimte van de stad uitmaakt.

Bungalowoid Term van de Gay Eclectic Designers in Los Angeles. Deze interieurarchitecten 'came out' met hun 'bungalowoids': bungalows die getransformeerd werden naar het model van een 'sex change'. In dit geval: een transformatie van jaren 1930 Spaanse stijl tot een jaren 1970 Rococola stijl. Very camp!

Hertzian space Overal in onze atmosfeer zijn elektromagnetische golven aanwezig. Gaande van radiogolven, de elektrische golven van ons brein, tot mobiele telefoons, draadloos internet, medische instrumenten enzovoort. Industrieel ontwerper en theoreticus Anthony Dunne benoemde deze elektromagnetische golven als *hertzian space*: een fysieke en non-virtuele ruimte, een onzichtbare en steeds aanwezige architectuur. Usman Haque trachtte met zijn artistiek project *Sky Ear* (2004) om deze onzichtbare ruimten zichtbaar te maken. In Londen creëerde hij een wolk met ballonnen die oplichten telkens wanneer er gsm-signalen gestuurd werden. In de ballonnen zit een gsm en sensoren die elektromagnetische velden detecteren waardoor de ballonnen oplichten en de ballonformatie voortdurend verandert. Door naar de wolk te bellen kan men geluiden horen van de elektromagnetische velden in de lucht. Ook kunnen mensen gaan samenwerken om zelf bepaalde lichtpatronen te creëren in de immense wolk. Een soort participatieve hertziaanse performance.

Junk space Term bedacht door Rem Koolhaas om de onbenoemde ruimten van grote stedelijke gebieden zoals winkelcentra en tentoonstellingsruimten te beschrijven.

Generic city Titel van een essay van Rem Koolhaas, dat opgenomen werd in zijn magnum opus uit 1995 *S,M,L,XL* (in samenwerking met Bruce Mau). De inleiding begint als volgt: 'Is de hedendaagse stad als de hedendaagse luchthaven 'overal hetzelfde'? Luchthavens zijn transitruimten, ze belichamen neutraliteit, 'een concentratie van zowel het hyperlokale als het hyperglobale'. Niet het publieke domein houdt de generische stad samen, maar het residu, de rest. De generische stad is een stad zonder geschiedenis, zonder centrum en zonder identiteit. Er zijn geen lagen aanwezig maar des te meer een oncontroleerbare fractale groei. Hij noemt de generische stad 'de apotheose van het *multiple-choice-concept*'. Alle keuzes zijn voorhanden en kunnen aangekruist worden. Koolhaas eindigt deze analyse van de huidige stedelijkheid met de volgende provocatieve zin: 'De stad bestaat niet meer. We kunnen het theater nu verlaten.'

Bibliografie

- AUGÉ, MARC, *Non-Lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Editions Seuil, Parijs, 1992.
- EISENMAN, PETER 'Unfolding events: Frankfurt Rebstock and the possibility of a new urbanism' in *Re:working Eisenman*, Academy, London, 1993.
- GROSZ, ELISABETH, *Architecture from the outside. Essays on virtual and real space*, MIT Press, Massachusetts, 2001.
- HYNEN, HILDE e.a. (red.), *Dat is architectuur. Sleutelteksten uit de twintigste eeuw*, Uitgeverij 010, Rotterdam, 2001.
- CHARLES JENCKS, *The new paradigm in architecture. The language of Post-Modernism*, Yale University Press, New Haven en London, 2002.
- KOOLHAAS, REM e.a., *Small, Medium, Large, Extra-Large*, tweede druk, The Monacelli Press, New York, 1998.
- KISHO KURAKAWA, *Capsule Declaration*, 1969.
- MASSUMI, BRIAN, 'Sensing the virtual, building the insensible.' In: *Hypersurface Architecture*, ed. Stephen Perrella, *Architectural Design*, volume 68, Nr 5/6, mei-juni 1998, p. 16-24.
- SLOTERDIJK, PETER, *Sferen I - Bellen en Sferen II - Globes*, Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2003.
- SLOTERDIJK, PETER, *Sphären III - Schäume, Plurale Sphärologie*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2004.
- MICHAEL SORKIN (ed.), *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*, negende druk. The Noonday Press, New York, 1999.
- VENTURI, ROBERT, *Complexity and Contradiction in Architecture*, Museum of Modern Art, New York, 1996.
- VIRILIO, PAUL, 'La ville surexposée'. In: *L'espace critique*, C. Bourgeois (ed.), Parijs, 1994.